

№ 593
008 (47)
К 53

В. КНОРЫН

ЗА КУЛЬТУРНУЮ Р Э В О Л Ю Ц Ы Ю

(ЗБОР АРТЫКУЛАЎ)

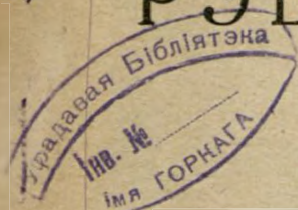
БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА
М Е Н С К 1928

008 (47)

К 53

В. КНОРЫН

338305-
ЗА КУЛЬТУРНУЮ
РЭВОЛЮЦЫЮ

(ЗБОР АРТЫКУЛАЎ)

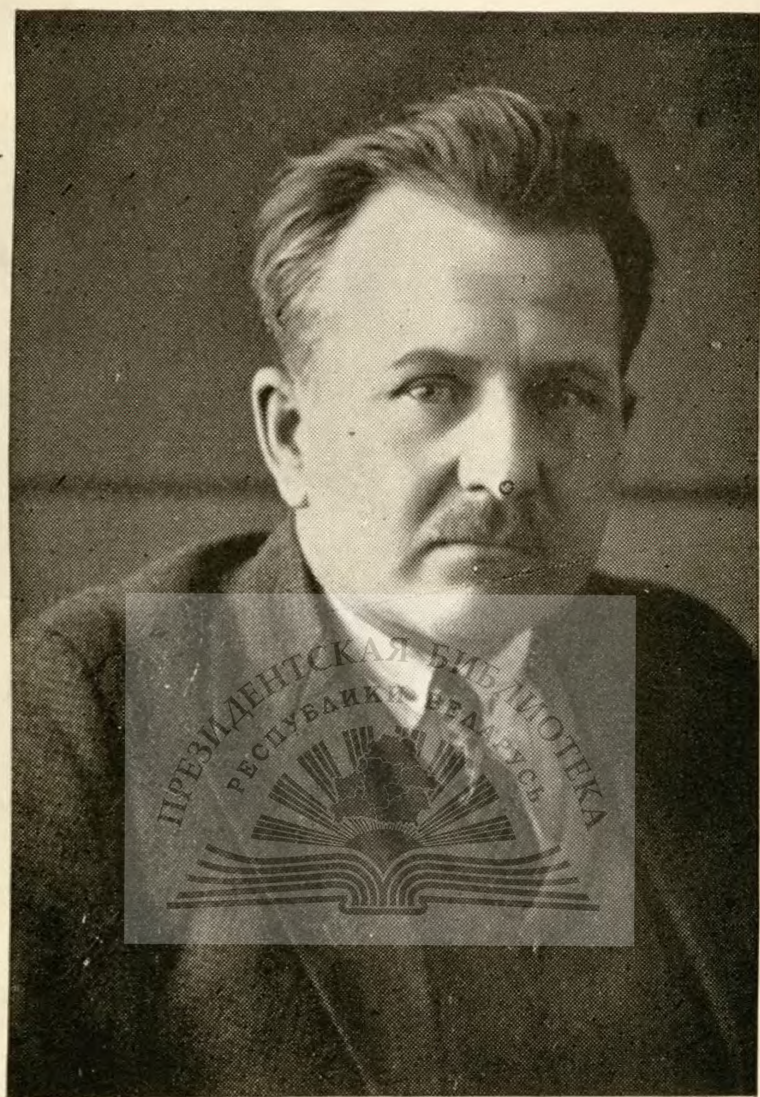

792

БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА
М Е Н С К — 1928

Надрукавана ў друкарні
Беларускага Дзяржаў-
нага Выдавецтва.
Галоўлітбел 235.
У ліку 5.000 экз.
Заказ 38.

В Книжку

ЗА КУЛЬТУРНУЮ РЭВОЛЮЦЫЮ

Пытаньне аб культурнай рэвалюцыі, як аб асобнай буйнейшай задачы цэлае эпохі, Уладзімер Ільліч паставіў у сваіх апошніх творах незадоўга да сваёй сьмерці. Пры гэтым ён культурную рэвалюцыю разумеў, як рэвалюцыйнае перавыхаваньне самых шырокіх народных мас—перш за ўсё сялянства—для пераможнага соцыялістычнага будаўніцтва.

У вядомым артыкуле «Аб коопэрацыі»,—вызначаючы нашы далейшыя задачы, разьвіваючы свой коопэрацыйны плян,—ён казаў, што побач з перабудоваю нашага апарату «наша задача заключаецца ў культурнай рабоце для сялянства». Ставячы нашай эканамічнай задачай у вёсцы пагалоўнае коопэраваньне, ён казаў, што «пагалоўнае коопэраваньне немагчыма бяз цэлай культурнай рэвалюцыі». Пры гэтым Уладзімер Ільліч культурную рэвалюцыю разумеў, як згуртаванасьць раду прасьвіцельных задач у адносінах да самых шырокіх мас: зрабіць наша насельніцтва настолькі «цывілізаваным», каб яно зразумела ўсе выгоды пагалоўнага ўдзелу ў коопэрацыі і надатзіла гэты ўдзел; зрабіць наша насельніцтва ~~пагалоўна~~ пісьменным, даць кнігу і газету самым шырокім масам, стварыць фактычную роўнасьць для ўсіх, раней прыгнечаных, падняць насельніцтва нашае краіны з поўдзікасыці, з поўазіяцкага быту на ступень элементарнейшай сучаснай культуры.

Лічачы культурную рэвалюцыю прадпасылкаю перамогі соцыялізму, пагалоўнага коопэраваньня, электрыфікацыі і г. д., Уладзімер Ільліч знаходзіў, што «для нас гэта культурная рэвалюцыя прадстаўляе надзвычайныя труднасьці і чыста культурнае ўласьцівасьці (бо мы няпісьменны) і ўласьцівасьці матэрыяльнае (бо для таго, каб быць культурным, патрэбна пэўнае разьвіцьцё матэрыяльных

сродкаў вытворчасці, патрэбна пэўная матэрыяльная база),—але ён падкрэсліваў усю важнасць, вострасць, усё вялізарнейшае значэнне гэтае задачы, калі гаварыў: «для нас досыць цяпер гэтай культурнай рэвалюцыі, каб стаць у поўнай меры сацыялістычнай краінай».

З тых часоў, як Ленін паставіў ва ўсёй вострасці перад намі пытаньне аб культурнай рэвалюцыі, прайшло якраз пяць гадоў. За гэтыя пяць гадоў мы атрымалі першыя поспехі ў справе арганізацыі сацыялістычнае гаспадаркі, мы ўзялі вытворчыя сілы нашае краіны, мы ўмацавалі нашу матэрыяльную базу, гэтым самым мы стварылі ў некаторай меры ўмовы для культурнае рэвалюцыі, для большае культурнасці мас. Але гэты самы рост нашае краіны яшчэ больш востра, чым пяць гадоў таму назад, ставіць перад намі гэту ленінскую праблему. Цяпер пытаньне аб нашай «поўдзікасці», «някультурнасці» выпірае яшчэ з большай сілай, чым пяць гадоў таму назад. Больш таго. Калі Ленін звязваў пастаноўку праблемы культурнае рэвалюцыі ў першую чаргу з сялянствам, з задачай пагалоўнага коопэравання вёскі, дык мы да гэтага цяпер ужо павінны дадаць, што ўцягненне самых шырокіх мас у сацыялістычнае будаўніцтва, у рацыяналізацыю нашае прамысловасці столькі-ж востра патрабуе культурнага ўздыму рабочае класа, цэлай культурнай рэвалюцыі ў рабочай класе.

Таму цяпер ужо адкладваць вырашэнне гэтае праблемы нельга—пытаньне аб культурнай рэвалюцыі павінна быць высунута сёння-ж, як самая вострая праблема дня, над якой павінна працаваць уся партыя разам з усімі сумленнымі і сьвядомымі беспартыйнымі савецкімі працаўнікамі. Ухіленне ад гэтай задачы цяпер—ёсць ухіленне ад асноўнай і важнейшай задачы сацыялістычнага будаўніцтва.

* * *

Ленін казаў: «каб дасягнуць праз нэп удзелу ў коопэрацыі пагалоўна ўсяго насельніцтва,—вось для гэтага патрэбна цэлая эпоха. Мы можам прайсці на добры канец

гэту эпоху ў адно-два дзесяцігодзьдзі. Але ўсё-ж гэта будзе асобная гістарычная эпоха, бяз гэтай гістарычнай эпохі, без пагалоўнае пісьменнасьці, без выстарчальнае ступені талковасьці, без выстарчальнае ступені прывучэньня насельніцтва да таго, каб карыстацца кніжкамі, і без матэрыяльнай асновы гэтага, бяз пэўнае забясьпечанасьці, скажам, ад неўраджаю, ад голаду і г. д., бяз гэтага нам сваёй мэты не дасягнуць».

З таго часу, як Ленін пісаў гэтыя радкі, як ужо гаварылася, прайшло пяць гадоў.

На аснове ўжо выкананай работы, 15-ы зьезд мог вынесці дырэктыву: «Пашырыць і ўзмацніць сетку спажывецкай, сельска-гаспадарчай і саматужна-прамысловай коопэрацыі, маючы на ўвазе ўцягненьне ў коопэрацыю ў працягу бліжэйшага пэрыоду ўсёй беднаты і большасьці сяраднякоў», г. зн. большай часткі ўсяе вёскі.

Гэту задачу і вызначэньне тэрмінаў для правядзеньня ленинскага коопэрацыйнага пляну—мы маглі паставіць толькі дзякуючы таму, што мы ўжо дасягнулі мінімальнай матэрыяльнай забясьпечанасьці мас, што мы ўжо становімся менш залежнымі ад неўраджаю, менш падпалымі голаду, што перад намі адкрываецца больш шырокая магчымасьць ставіць сур'ёзнейшыя і важнейшыя пытаньні.

Але тут вось адразу мы натыкаемся на пытаньне аб тым, што наша малакультурнасьць, наш поўназрэдкі «культурны» ўзровень зьяўляецца перашкодаю для ўздыму нашае эканомікі, для стварэньня большай матэрыяльнай забясьпечанасьці шырокіх мас.

Возьмем усяго нашы прыклады.

Рацыяналізацыя прамысловасьці і інтэнсыфікацыя сельскай гаспадаркі натываецца на нашу някультурнасьць, на нашы прадзедаўскія навывкі, як на сур'ёзнейшую перашкоду ў нашым далейшым разьвіцьці.

Мы шырока распрагандавалі выгоднасьць жывёлагадоўлі ў Беларусі. Больш таго, мы ўжо значна разьвілі нашу жывёлагадоўлю. Але ў той-жа час мы для ўнутранага спажываньня ўвозім мяса з РСФСР і Украіны. Чаму? Таму, што наша скаціна дрэнная якасьці, таму, што наша мяса горш за украінскае, расійскае. Ці-ж у гэтым малень-

кім пытанні ня цэлая культурная праблема, праблема перабудовы нашае жывёлагадоўлі,—праблема выцэйшай пароды скаціны, праблема культурнага догляду за жывёлаю, вырашэньне якое—зразумела, праз коопэрацыю—адкрые нам ня толькі наш унутраны рынак, але і ў значна большых размерах выгоды замежны рынак.

Мы заахвочваем у Віцебшчыне і Полаччыне ільнаводзтва і ў той-жа час лічым якасьць нашага ільну нізкай, на нашых ільнапрадзільных фабрыках пераапрацоўваюць пскоўскі лён, або зьмешваючы наш лён з пскоўскім. Зразумела, яўная недарэчнасьць вывозіць наш і прывозіць чужы лён і прытым зноў недарэчнасьць, якая выцякае з нашае някультурнасьці. Узьняцьце-ж ільняное культуры зноў такі патрабуе пэўнае культурнасьці ад селяніна, уменьня адмовіцца ад прадзедаўскіх навывчак, уменьня працаваць пановаму.

Мы маглі-б пералічыць яшчэ больш такіх праблем культуры—іменна культуры,—але ня варта гэтага рабіць.

Мы ня ставім, або рэдка ставім, праблемы нашае прамысловасьці, як праблемы культуры.

Мы ня ўлічваем таго, што рацыяналізацыя нашае прамысловасьці, змаганьне за зьніжэньне сабекошту, за зьніжэньне накладных выдаткаў ёсьць вялізарная культурная праблема, якая патрабуе лепшанае работы ад рабочага і служачага, больш уважлівых і культурных адносін да сваёй справы, пісьменнасьці, кемлівасьці і наваротлівасьці, адмовы ад сваёй цэхавай абмежаванасьці. Мы ўсё яшчэ выпускаем з-пад увагі, што рацыяналізацыя вытворчасці ёсьць цэлая культурная **рэволюцыя** на **прадпрыемстве**, што зьніжэньне цэн і палепшаньне абслугоўваньня пакупца, культурныя адносіны да пролетара-пакупца—ёсьць цэлая культурная рэволюцыя за прылаўкам.

Мы ўсё яшчэ часта выпускаем з-пад увагі, што культурная рэволюцыя ідзе ня толькі праз школу, навуку, мастацтва, а праз усьведамленьне навывчак культурнага вырашэньня раду практычных дзелавых праблем, праз жываньне азіятчыны ў быце, праз культуру ў рабоце, праз змаганьне супроць нашых поўдзікіх і ў той-жа час дарагіх форм гаспадараньня.

Ніводнай з гэтых задач, тым больш самых важных з іх—пагалоўнага коопэравання насельніцтва і індустрыялізацыі краіны—мы ня можам вырашыць бяз узяняцця ўсеагульнае пісьменнасці, элементарнае культурнасці, элементарнае цывілізаванасці самых шырокіх мас, бо, кажучы аб коопэрацыі, Ленін казаў аб «цывілізаваным», культурным коопэратары, аб ладзе цывілізаваных коопэратараў, бо індустрыялізацыя ёсць пераход на вышэйшую фазу тэхнікі і культуры.

Культурная рэвалюцыя ёсць культурны ўздым самых шырокіх мас, таму нам у змаганні за культурную рэвалюцыю трэба арыентавацца на мільёны рабочых і сялян, іх трэба ў першую чаргу ўзяць да мінімальнага ўзроўню культурнасці.

І тут мы мала, праступна мала зрабілі.

Мы ўсё яшчэ, больш за ўсё, займаемся ўсякай мішурой, выкрунтасамі, замест таго, каб выконваць сур'ёзную справу для мільённых мас. У нас усё яшчэ шмат панства, арыстакратызму і інтэлігентшчыны, адарванасці ад масавых запатрабаванняў, рабскага захаплення кунсткамэрнымі рэдкасцямі памешчыцкага маёнтку і створанага дробнабуржуазнага інтэлігента, якія з пункту гледжання мільённых мас зьяўляюцца глупствам. Ці-ж ня дзіка гучаць у нашых умовах інтэлігенцкія мары аб перанясенні вулічнае культурнасці Бэрліну і Прагі ў Менск, аб перанясенні ў Менск бляску Уінтэр-дэн-Ліндэн і Фрыдрыхштрасэ, створанага на плячоў рабочых кварталаў. Ці-ж ня сьмешнымі зьяўляюцца тыя вандроўнікі, якія ў заграніцах бачаць толькі арыстакратычныя кварталы, ня бачаць рабочых раёнаў, і мараць аб перанясенні сноба-арыстакратычнай «культуры» да нас, ня думаючы аб тым, як-бы нам падняць мільённыя масы хоць-бы на адну цалю...

Не пераймаць ад буржуазіі—зьяўляецца нашай задачай. Нам трэба высунуць рад простых, элементарных задач, якія маюць значэнне для мас, і за іх весці змаганне. Гэтымі задачамі на бліжэйшы перыод зьяўляюцца задачы змагання за элементарную пісьменнасць, за элементарную брошурку масам, за газету масам, за элементарныя сельска-гаспадарчыя веды, за прасцейшыя магчымасці

масам карыстацца тэатрам, кіно, за зьнішчэньне нашага бюрократызму, дзікіх адносін да горш апранутага, дзікіх адносін да слабога, дзікіх, азіяцкіх адносін да жанчыны.

Ва ўсіх гэтых адносінах мы пакуль што яшчэ мала зрабілі.

Мы параўнаўча мала яшчэ зрабілі ў галіне ліквідацыі няпісьменнасьці, а Ленін казаў, што там, дзе няма пісьменнасьці, там ня можа быць політыкі, там пануюць плёткі, чуткі, забабоны. На справу ліквідацыі няпісьменнасьці дзяржава адпускае значныя сродкі. Існуе добраахвотнае таварыства «Прэч няпісьменнасьць». Але работа яшчэ дагэтуль разьвіта слаба. Вынікі пакуль што мізэрныя. Трэба, як-бы там ні было, дамагчыся пералому. Трэба па магчымасьці шырэй арганізаваць культурнае добраахвотніцтва. Трэба, як-бы там ні было, пасунуць справу наперад больш шпаркімі крокамі. Трэба, каб політыка, культура дайшла да самага адсталага селяніна.

Мы затрачваем значныя сродкі на друк, на газэту, на кнігу, але мы яшчэ далёка не дабіліся таго, каб кожны пісьменны—а іх меншая палова насельніцтва—чытаў нашу газэту і нашу кнігу. Тыражы нашых газэт мізэрныя. У сялянскай Беларусі сялянская масавая газэта «Беларуская Вёска», распаўсюджваецца толькі ў 12.000¹⁾ экз. Сорам і ганьба! Сорам і ганьба для ўсіх нас, для нашых вясковых работнікаў, якія, відавочна, не разумеюць яшчэ ролі газэты ў справе соцыялістычнай арганізацыі вёскі, не разумеюць, што газэта зьяўляецца асноўнай зброяй культурнай рэвалюцыі ў вёсцы. А ці-ж ня сорам і ганьба, калі цэнтральны орган нашае партыі «Зьвязда» разыходзіцца толькі ў 9.000 экз.²⁾. Дзе тут разуменьне задач культурнай рэвалюцыі, дзе тут разуменьне рашаючай, буйнейшай ролі друку ў справе арганізацыі соцыялістычнага грамадства? Дзе работа па арганізацыі распаўсюджваньня газэт з боку рэдакцыі, партарганізацыі, саветаў? А возьмем кнігу. Мы мала, надзвычайна мала, выдаем для вёскі. Мы больш забясьпечваем кні-

¹⁾ За гэты год, да моманту выданьня кніжкі, тыраж «Бел. Вёскі» павялічыўся да 36.000 экз.

²⁾ Да сучаснага моманту тыраж «Зьвязды» павялічыўся да 14.000 экз.

вакол яго сконцэнтравана тая грамадзкая думка, якое яно заслугоўвае? Ці апошні дыспут не паказаў, што тут тысячы маюць што сказаць, што тут тысячы маюць папраўкі і пажаданні і гатовы іх выказаць. А мы, бюрократычна, папанску, даём тое, што нам пад руку пападае, што нам «з камэрцыйнага боку» здаецца карысным, ня лічачыся з масамі і ня лічачыся з задачамі соцыялістычнага выхавання мас.

А кіно, тэатр, мастацкая літаратура ставяць-жа і ўмеюць ставіць пытанні быту, культуры, адносінаў паміж людзьмі, зьяўляецца лепшай зброяй уплыву і выхавання моладзі. А ў нас няма ніводнага педагогічна абсталяванага кіно для дзяцей.

Узяць нашы ўстановы. У іх столькі, столькі шчэдрынскіх тыпаў, што можна цэлыя кнігі аб іх напісаць, а мы добра сябе адчуваем. Бюрократызм і цеганіна не знаходзяць рэзкага асуджэння з боку нашага культурніцтва, усё яшчэ не выкараняюцца. Бюрократызм—гэта балячка,—так напісана на ўсіх плякатах. А тое, што гэту балячку можна выкараніць толькі падняццем культурнасьці і сьвядомасьці мас, аб гэтым рэдка хто думае. У гэтай інэртнасьці нашай думкі якраз і заключаецца сіла бюрократызму, у гэтай інэртнасьці, пасыўнасьці і някультурнасьці масы—яго карані. Калі самыя шырокія масы выйдучь з сваёй някультурнасьці тады, зразумела, згіне і азіятчына ва ўстановах, але мы павінны пайсьці таксама насустрач. Мы павінны прад'явіць патрабаваньне савецкаму чыноўніку быць культурным, папярэджаць да наведнікаў, уважлівым сучасным саведкім працаўніком.

Культурная рэволюцыя павінна стаць справай самых шырокіх мас. Нашай адсталасьці, някультурнасьці ў быце, някультурнасьці ва ўстановах, хаце і ўсюды павінна быць абвешчана рашучае змаганьне. Калі мы ўсе будзем працаваць над выкараненьнем нашай уласнай някультурнасьці і ўздымаць мас на больш высокі ўзровень, калі мы ўсе свае мерапрыемствы прыстасуем да абслугоўваньня самых шырокіх мас, калі нашы культурныя працаўнікі стануць сапраўднымі арганізатарамі культурнай рэволюцыі—дык гэтым будзе зроблены буйнейшы крок наперад.

Культурная рэвалюцыя патрабуе працяжнага і моцнага змаганьня, змаганьня на цэлую эпоху. Мы маем усе падставы выбрацца з нашай някультурнасьці і дзікасьці, таму, «што нідзе народныя масы не зацікаўлены так сучаснай культурай, як у нас, нідзе пытаньні культуры ня ставяцца так глыбока і паслядоўна, як у нас, нідзе, ні ў аднэй краіне, дзяржаўны ўрад не знаходзіцца ў руках рабочай клясы, якая ў масе сваёй дасканала разумее недахопы сваёй, не скажу культурнасьці, а скажу пісьменнасьці, нідзе яна не гатова прыносіць і ня прыносіць такіх ахвяр для палепшаньня свайго становішча ў гэтых адносінах, як у нас» (Ленін).

І ў гэтым ёсьць парук хуткай ліквідацыі нашай някультурнасьці, хуткай перамогі культурнай рэвалюцыі.

ПРОБЛЕМЫ КУЛЬТУРНАЕ РЭВОЛЮЦЫІ

*Даклад на агульным сходзе працаўнікоў асьветы г. Менску
1 лютага 1928 г.*

Тэма, што стаіць перада мною, зьяўляецца надзвычайна шырокай і наўрад ці можна яе вычарпаць у межах аднаго дакладу. Але я думаю, што гэта і не ўваходзіць у маю сёньнешнюю задачу. Я лічу, што мэтазгодней будзе на агульнай канве нашых дасягненьняў за мінулы пэрыод, паставіць перад намі ўсімі рад важнейшых актуальных задач у галіне арганізацыі культурнай рэволюцыі ў нашай краіне. Наша рэволюцыя на першым сваім этапе была сілай разбураючай, накіраванай супроць наскрозь прагніўшага буржуазна-феўдальнага ладу. Цяпер рэволюцыя разьвіваецца, як будаўніцтва соцыялізму. Задача будаўніцтва соцыялізму—узьняць нашу прамысловасьць, сельскую гаспадарку і ўсю нашу краіну на больш высокую ступень разьвіцьця вытворчых сіл і арганізацыі народнае гаспадаркі. ~~Наша~~ партыя працуе ўнутры краіны ~~зараз~~, як новы архітэктар, як новы будаўнік, задачай якога зьяўляецца пабудова новага соцыялістычнага прамадзтва.

За рад гадоў, ~~што наставіся ўжо~~ ~~зараз~~ за нашай сьпіною, мы дасягнулі ~~буйнейшых~~ ~~высьпехаў~~ у справе арганізацыі вытворчых сіл ~~і нашай адпалай~~ краіны. У нашу краіну з кожным днём усё глыбей і глыбей пранікае новая тэхніка, новая цывілізацыя, новая культура. Рад нашых прадпрыемстваў пераабсталёўваецца па апошнім слове тэхнікі. Асінбуд, да будаўніцтва якога мы прыступілі летась і які зараз ужо знаходзіцца на моцных нагах, будзе да канца 1930 году зьяўляцца першым, найбольш гучным, словам у галіне тэхнікі і рэконструкцыі нашае БССР. Пабудова ляснога комбінату і некалькіх іншых новых прамысловых прадпрыемстваў перарабляе нашу адсталую прамысло-

васьць на асновах, пры якіх мы зможам конкураваць з падобнымі прадпрыемствамі іншых раёнаў Савецкага Саюзу, а таксама і за межамі СССР. У апошні час мы прыступілі да праектавання першай у Савецкім Саюзе фабрыкі штучнага валакна, што адкрывае шырокія перспэктывы для далейшага разьвіцьця гэтае справы ў Беларусі. У галіне сельскае гаспадаркі мы дасягнулі значнага ўкараненьня тэхнічных культур, хоць яшчэ і на параўнаўча нізкай базе; аднак, гэта ўкараненьне тэхнічных культур павінна павесьці да агульнага павышэньня ўзроўню нашае сельскае гаспадаркі.

Што мы бачым за гэты-ж пэрыод у капіталістычных краінах? Капіталістычныя краіны ў галіне арганізацыі і тэхнікі народнае гаспадаркі за гэтыя апошнія гады дасягнулі буйных посьпехаў. Разьвіваецца цэлы рад новых галін прамысловасьці, ідзе далейшая рацыяналізацыя буйное прамысловасьці. Разам з тым, буйная прамысловасьць пераарганізоўваецца нанова: ідзе мацнейшая канцэнтрацыя трэстаў. Узмацняюцца і міжнародныя сувязі паасобных трэстаў; праходзіць збліжэньне прамыслоўцаў розных капіталістычных дзяржаў; кучкі прадпрыемцаў усё больш і больш становяцца кіраўнікамі капіталістычных дзяржаў.

Гэтыя буйныя дасягненьні ў галіне прамысловасьці, тэхнікі і арганізацыі народнае гаспадаркі дазволілі капіталістычным дзяржавам дасягнуць значных посьпехаў у галіне эканомічнай стабілізацыі апошніх. Аднак, гэта стабілізацыя зьяўляецца вельмі і вельмі адноснай, яна ўжо зараз падтачваецца растучай хваляй рэбочага руху, усё больш і больш нарастаючай новай рэволюцыйнай хваляй.

Мы—першая соцыялістычная краіна. Наша гаспадарчая сыстэма зьяўляецца прадстаўнічай будучага, у той час, як сыстэма капіталістычная прадстаўляе эпоху мінулага, эпоху, якая адыходзіць у магілу. Між гэтымі дзьвюма сыстэмамі ідзе і будзе ісьці ў далейшым сьмяротнае змаганьне. Хто пераможа ў гэтым змаганьні? Мы не сумняваемся, што пераможа соцыялізм, новы лад, які ідзе на зьмену старому капіталізму. Але гэта перамога залежыць ад нашай энэргіі, ад нашых сіл, ад сіл міжнароднага пролетарыяту, які зараз узьнімаецца. У гэтым змаганьні ня можа быць ніякіх сентымэнтальнасьцяй, ніякіх патураньняў. Змаганьне ідзе не на

жыццё, а на сьмерць. І для таго, каб наша перамога на фронце эаэномічным, на фронце нашага культурнага разьвіцьця, на фронце ўзьяняцьця тэхнікі і новай цывілізацыі была забясьпечана поўнасьцю за намі, нам неабходна накіраваць усю сваю ўвагу на справу тэхнічнага абсталяваньня і пераабсталяваньня нашае краіны, на справу рэарганізацыі на вышэйшых тэхнічных асновах нашае народнае гаспадаркі.

Змаганьне з міжнародным капіталам ёсьць бязьлітаснае конкурэнтнае змаганьне, у якім нас ніхто не памілуе, калі мы самі ня справімся з тымі буйнейшымі задачамі, якія стаць перад намі.

У нашых руках ёсьць вялізарнейшая магчымасьць, якой ня маюць капіталістычныя дзяржавы,—гэта магчымасьць узьяняцьця самых шырокіх працоўных мас, выкарыстаньня іх актыўнасьці для эаэномічнай і культурнай перабудовы краіны. Гэта забясьпечыць нам у працягу кароткага тэрміну такія посьпех у галіне арганізацыі народнае гаспадаркі, у галіне ўзьяняцьця тэхнікі, культуры і цывілізацыі ў нашай краіне, які немагчымы ні ў якой буржуазнай дзяржаве. Нам трэба толькі лепш арганізоўвацца, як мы арганізоўваліся да гэтага часу. Якія-ж шляхі гэтай нашай новай, соцыялістычнай арганізацыі?

Гэтыя шляхі вызначаны Ўладзімерам Їльлічом. У адносінах вёскі гэта перш за ўсё—шлях пагалоўнага коопэраваньня сялянскіх гаспадарак, што пры зьнішчэньні памешчыкаў і капіталістых, пры існаваньні дыктатуры пролетарыяту роўназначна росту соцыялізму ў нашай краіне. Мы ў гэтых адносінах робім толькі першыя посьпехі. Гэтыя посьпехі, аднак, настолькі значныя, што XV зьезд УсеКП(б) мог паставіць задачай—у працягу бліжэйшых год дасягнуць пагалоўнага коопэраваньня ўсёй вясковай беднаты і большасьці сярэдняцтва, г. зн.—большасьці ўсёй вёскі. Ўладзімер Їльліч так казаў аб задачы пагалоўнага коопэраваньня сялянства: «Для гэтага нам не хапае аднаго—не хапае культуры, не хапае пісьменнасьці, не хапае элемэнтарнейшых навывчак, якія неабходны для гэтага пераходу». Трэба, каб сяляне зразумелі выгоднасьць коопэрацыйнага шляху разьвіцьця. Трэба, каб сялянін быў пісьменным, умеў карыстацца брошуркаю і кнігаю, рэгулярна чытаў газэты. І Ўладзі-

мер Ільліч павінен быў сказаць, што адзінай перашкодай для пагалоўнага коопэравання сялянства зьяўляецца наша культурная адсталасць. Менавіта таму Ўладзімер Ільліч задачу культурнай рэвалюцыі ў нашай краіне паставіў перш за ўсё ў звязку з задачай пагалоўнага коопэравання сялянства. Іменна ў гэтай сувязі Ўладзімер Ільліч сказаў, што «для вырашэння гэтай задачы, да поўнага канчатковага вырашэння гэтай задачы, неабходна цэлая культурная рэвалюцыя, якая ня можа быць зроблена ў працягу аднаго-двух гадоў, для якой патрэбна цэлая эпоха, якая ў лепшым выпадку намі можа быць зроблена ў працягу аднаго-двух дзесяцігодзьдзяў». А рабочая кляса нашай краіны? Яна, у сваёй асноўнай масе, зьяўляецца яшчэ параўнаўча маладой. Наш пролетарыят зьяўляецца такім толькі ў першым і ў лепшым выпадку—у другім пакаленьні. У нашых умовах, калі перад намі стаіць задача ўсямернага фарсавання і рацыяналізацыі нашае прамысловасці, задача новага індустрыяльнага будаўніцтва, мы павінны сказаць, што і ў адносінах да нашага пролетарыяту, учарайшага селяніна, сына і ўнука селяніна, таксама патрэбна цэлая культурная рэвалюцыя. Трэба, каб наш пролетарыят у сёю сваёю масаю, а ня толькі ў сваёй перадавой частцы, удзельнічаў, быў актыўным будаўніком новага соцыялістычнага грамадства. І я павінен сказаць гэта ў адносінах да ўсёй самай шырокай масы нашае краіны—краіны адсталай, малакультурнай да рэвалюцыі, краіны прыгнечанай у працягу дзесяцігодзьдзяў. Нам патрэбна цэлая культурная рэвалюцыя для таго, каб падняць нашу краіну з яе адсталасці, з яе поўдзікасці, з яе азіятчыны да такой вышыні, якая патрэбна для пабудовы поўнага соцыялістычнага грамадства ў нашай краіне. Гэта задача зараз стаіць перад намі, як актуальная штодзённая задача. Але тут, таварышы, можа быць хто з вас задасць мне пытаньне:

Калі справа стаіць так, калі адна з важнейшых задач, якая стаіць перад намі зараз—задача культурнага ўздыму мас, цэлая культурная рэвалюцыя,—калі мы соцыялістычнае грамадства ў нашай краіне бяз узняцця культурнага ўзроўню самых шырокіх мас нашае краіны не пабудуем, дык ці ня маюць рацыі тыя скептыкі, якія напярэдадні

Кастрычнікавае рэвалюцыі гаварылі, што Расія, моў, не дасягнула такой вышыні разьвіцьця вытворчых сіл, такога разьвіцьця культуры, пры якім магчымы соцыялізм? Ці ня меў рацыі Каўцкі і падобныя яму, якія гаварылі, што ва ўмовах пасляваеннага разбурэньня нельга будаваць соцыялізм, што трэба, моў, даць магчымасьць вытворчым сілам аднавіцца ў рамках буржуазнага грамадства і потым, пасля поўнага аднаўленьня вытворчых сіл, разбураных вайною, пачаць новую соцыялістычную перабудову? Ці ня маюць рацыі, далей, тыя, хто, накітаваў Кунава (у дужках скажаць, аднаго з найбольш опартуністычных герояў соцыял-дэмакратыі), сьцьвярджалі, што для таго, каб перайсьці да соцыялізму, патрэбна поўнае «высьпяваньне» ўсіх краін для соцыялістычнага грамадства? А паколькі яшчэ ў якой-небудзь краіне капіталістычныя вытворчыя адносіны ня зжыліся, да таго часу, моў, ня можа быць і гутаркі аб будаўніцтве соцыялізму.

Таварышы, усе гэтыя «тэорыі» пранікнуты мяшчанскім страхам перад рэвалюцыяй, мяшчанскім імкненьнем захаваць свой куточак, сваю канарэйку і свае фіранкі на вокнах. Вось чым пранікнуты і Кунаевы і Суханавы. Калі стаць на які-небудзь з гэтых пунктаў гледжаньня, дык гэта азначала-б—адмовіцца ад соцыялістычнай рэвалюцыі наогул. Мы ня сталі на гэты шлях, які вядзе нас да нашай краіны на сотні гадоў пакуты пры капіталізьме без усякіх перспэктыў рэвалюцыйнае перабудовы. Мы ня сталі на гэты шлях, які ня ўхільна асудзіў-бы нашу краіну на тое, каб быць аграрным hinterland'ам для перадавых капіталістычных краін. Мы не маглі стаць на гэты шлях і таму, што ён азначаў-бы ня толькі пагібель нашае краіны, але і крызіс, пагібель усяго далейшага разьвіцьця чалавечага грамадства.

Падам словы Ўладзімера Їльліча, якімі ён адказаў Суханаву, многім з вас вядомаму, некалі досыць таленавітаму публіцыстаму, некалі бальшавіку. Уладзімер Їльліч адказаў так: «Для стварэньня соцыялізму, кажае вы, патрэбна цывілізацыя, але чаму мы ня можам стварыць спачатку такіх прадпасылак цывілізацыі, як выгнаньне памешчыкаў, выгнаньне капіталістых, а потым пачаць пасоўвацца да соцыялізму». Гэта пастанова Ўладзімера Їльліча застаецца

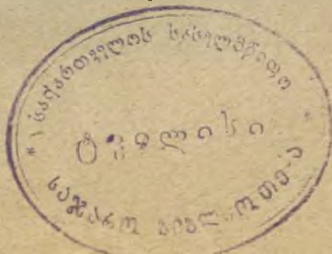
асноўнай і рашаючай і для сучаснага моманту. Мы ў нашых умовах, у нашай адсталай краіне павінны былі, перш за ўсё, стварыць такія прадпасылкі для развіцця нашае культуры і цывілізацыі, як выгнаньне памешчыкаў, як зьняцьце іх чужаеднае верхавінкі з графам Чапскім і ім падобнымі на чале, якія зьядалі тыя магчымасьці, што меліся для культурнай рэвалюцыі, якія прاپівалі ў Парыжы, Маскве і Варшаве тое, што павінна было стварыць культурныя магчымасьці для беларускага народу.

Гэта «зьняцьце» і ёсьць першая і асноўная прадпасылка культурнае рэвалюцыі, гэта і ёсьць першая рашаючая прадпасылка ўздыму самых шырокіх мас на больш высокі ўзровень культурнасьці і цывілізацыі. Другая прадпасылка заключаецца ў тым, што ўзьняцьце самых шырокіх мас на больш высокі ўзровень культуры і цывілізацыі нельга зрабіць інакш, як арганізуючы гэтыя самыя масы. Нам трэба было стварыць мацнейшую політычную арганізацыю самых шырокіх мас рабочае клясы і сялянства для таго, каб зьняць эксплёататарскую верхавінку ў Кастрычнікавую рэвалюцыю. Нам патрэбна гэта магутная і моцная політычная арганізацыя самых шырокіх мас і для таго, каб перамагчы нашу эканомічную адсталасьць. Нам патрэбна мець гэту магутную політычную арганізацыю шырокіх рабоча-сялянскіх мас і для таго, каб зрабіць культурны пераварот у нашай краіне. Бяз гэтага, без уцягненьня самых шырокіх мас у справу культурнага будаўніцтва, гэта справа культурнай рэвалюцыі павінна расьцягнуцца на многія дзесяцігодзьдзі.

Адгэтуль, таварышы, для вас зусім ясна павінна быць, што політычная арганізаванасьць мас у нас павінна быць першачарговай задачай.

Праз гэту політычную арганізаванасьць мас—большавіцкую партыю і вакол большавіцкае партыі—мы маглі зрабіць Кастрычнікавы пераварот; праз гэту політычную арганізаванасьць мас мы маглі адбіць наступленьне контр-рэвалюцыйных інтэрвэнтаў расійскай і загранічнай буржуазіі, дзякуючы гэтаму мы змаглі вылезьці з тэй разрухі, у якой мы знаходзіліся некалькі год таму назад, дзякуючы гэтаму мы маглі і можам ставіць тыя самыя шырокія задачы, якія мы ставім перад сабою.

2. За культурную рэвалюцыю.

Другой задачай пасья таго, як пэўная частка масы была політычна арганізавана, была задача падняць хоць-бы ў мінімальнай меры той жабрацкі эканомічны ўзровень, у якім масы знаходзіліся. Для таго, каб быць культурнымі, патрэбна пэўнае разьвіцьцё матэрыяльных сродкаў. Калі мы, у адносінах да некаторых груп насельніцтва, можам сказаць, што ў нашай краіне гэта матэрыяльная база ёсьць, дык у адносінах да ўсяго шматмільённага народу мы гэтага скажаць яшчэ ня можам. Таму, у гісторыі разьвіцьця пастаўленых намі задач пытаньне аб эканомічным уздыме самых шырокіх мас павінна было стаць рашаючай задачай.

Я пачаў з некаторых указаньняў на нашы дасягненьні ў гэтай галіне. Гэтыя дасягненьні дазваляюць нам сёньня больш шырока ставіць пытаньне аб нашых далейшых шляхох. Праўда, мы тут далёка яшчэ ня ўсё зрабілі, вельмі і вельмі далёка ня ўсё зрабілі. Нашыя кватэрныя ўмовы, напрыклад, зьяўляюцца страшэннай перашкодай да разьвіцьця ўсякай культуры ў нашай краіне; становішча нашых клюбаў і інш. культурных сродкаў зьяўляецца сур'ёзнай перашкодай, наша беднасьць зьяўляецца сур'ёзнай перашкодай да ліквідацыі няпісьменнасьці і інш., і інш.

Цэлы рад такіх перашкод перад намі быў, ёсьць і застаецца. Аднак, усё-ж такі мы настолькі зраз шырока арганізаваны, нашы эканомічныя посьпехі настолькі значныя, што мы можам ужо, побач з важнейшымі рашаючымі задачамі ў галіне эканомічнага будаўніцтва, на ўсё горла крычаць аб канечнасьці пастаноўкі востра і рэзка пытаньня аб культурнай рэвалюцыі.

Я, таварышы, зазначыў вам на тыя ступені, на якія ўздымаецца культура ў нашай краіне. Было-б надзвычайна шкодна, надзвычайна небясьпечна для нашага далейшага разьвіцьця, калі-б працаўнікі асьветы не зразумелі гэтых шляхоў нашага разьвіцьця. Мы павінны былі арганізаваць, перш за ўсё, самыя шырокія масы, зьняць эксплёататарскую верхавінку, арганізавацца пановаму, на асновах савецкага ладу, для перамогі нашай эканомічнай адсталасьці, для таго, каб, перамагаючы гэту адсталасьць, адначасова ставіць пытаньне аб культурнай рэвалюцыі, аб культурнай пабу-

дове нашай краіны; для таго, каб дагнаць іншыя народы, якія значна выперадзілі нас.

Адгэтуль—вялізнае значэнне нашай партыйнай політычнай арганізацыі, з аднаго боку, а з другога—вялізарнейшая важнасць нашай політычнай і грамадзкай работы. Адгэтуль, таварышы, зразумела і тое вялікае значэнне, якое адыгрывае ў справе культурнай рэвалюцыі тая грамадзкая работа, якую вядуць нашы пэдагогі ў шырокіх масах. Пытаньне аб грамадзкай рабоце пэдагогаў у свой час было пастаўлена намі ня проста, як пытаньне аб нагрузцы, аб выкарыстанні таго ці іншага пэдагога-актывістага. Гэта пытаньне было пастаўлена намі, як самая шырокая політычная праблема ўцягвання ўсіх інтэлігенцкіх кадраў нашай краіны ў справу падняцця політычнага і культурнага ўзроўню шырокіх мас. І на гэту задачу, як на важнейшую задачу, трэба так глядзець і сёння. Уцягваньне самых шырокіх мас настаўнікаў, агрономаў, мэліоратараў, каморнікаў, доктарскага пэрсоналу і інш. у грамадзкую работу па абслугоўваньні мас, па прапагандзе культуры і цывілізацыі ў масах, па жываньні векавых забабонаў—гэта важнейшая політычная задача, якая вырашаецца намі. І я павінен сказаць, што яна вырашаецца пачуль ня зусім умела, з вялікімі памылкамі, аб якіх і сёння трэба гаварыць так, каб чутно было ўсюды ў нашай краіне, так, каб гэта работа дала найбольшыя політычныя вынікі.

Жываньне забабонаў, нашай дакасыці, нашай адсталасьці, нашай малакультурнасьці, зьяўляецца адной з важнейшых задач. Гэта такая задача, пры вырашэньні якое можа прылажыць сваю руку і сваю сілу кожны. Тут ніхто ня можа сказаць: я слабы, я хворы і не магу ўдзельнічаць у вырашэньні гэтай задачы. Для таго, каб зрабіць у нашай краіне поўную і канчатковую культурную рэвалюцыю, для таго, каб павесці нашу краіну па шляху соцыялізму, трэба зьнішчыць усякую містыку, усякую веру ў госпада-бога, веру ў нейкага гаспадара, які аднекуль прыедзе, з неба, або з заграіцы і паможа справіцца з нашай някультурнасьцю і адсталасьцю. Трэба кінуць усякія надзеі на якога-б там ні было госпада-бога, на нейкія містычныя сілы, якія могуць умешвацца ў наша жыцьцё. Рэлігія і рэвалюцыя—гэта анты-

поды. Памятаю вядомыя словы Карла Лібкнэхта, забітага 9 г. таму назад жандарамі Носке ў Бэрліне. Лібкнэхт на старонках нямецкае часопісі *Die New Zeit* полемізаваў з цэлым радам такіх соцыял-дэмократаў, як Франк, Гёрлэ і інш. Ён казаў: «Рэвалюцыя—гэта сіла, гэта магутнасць. Рэлігія—гэта гультайства, гэта пагібель. Сумясьціць гэтага нельга. Гэта—як сонца і цемната, як холад і цяпло». Я кажу гэта зараз не для таго, каб агітаваць супроць госпада-бога або каго-небудзь іншага. Не, зусім не для гэтае мэты, а для таго, каб сказаць, што зьнішчэньне ўсякае містыкі і забабонаў зьяўляецца адной з прадпасылак для культурнае рэвалюцыі ў нашай краіне.

Толькі тады, калі самыя шырокія масы, якія вераць у чудоўную сілу пры хваробе, калі яны зьнішчаць на 100 проц. гэту веру, толькі тады яны падцягнуцца да тых ведаў, якія нясуць дактары ў масы. Калі сяляне і сялянкі адкінуць веру ў містычныя сілы, якія могуць узняць сельскую гаспадарку і павялічыць удойнасць кароў, толькі тады яны, замест таго, каб маліцца аб павялічэньні ўдою, будуць зварацца да спэцыялістага па жывёлагадоўлі і г. д. Толькі тады, калі канчаткова будзе зжыта вера ў тое, што нейкія містычныя сілы за грахі пасылаюць добрае і кепскае надвор'е, толькі тады пасапраўднаму сяляне навучацца так арганізоўваць сельскую гаспадарку, каб і ў часе сухмяну і ў часе дажджу поле радзіла збожжа ў выстарчальнай колькасці.

Шлях наш ясны. ~~Мы можам адзначыць~~ вялізную колькасць сьведчаньняў, якіх ~~завораць~~ аб тым, як мы пасунуліся наперад. ~~Мне б хацелася~~ ~~сёньня~~ ~~падаць~~ толькі адно сьведчаньне менскага спэцыялістага—старага доктара, які спаткаў Кастрычнікавую рэвалюцыю ні то ў канцы пятага, ні то ў пачатку шостага дзесятку свайго жыцця. Гэта артыкул доктара Поляка ў часопісі «Беларуская мэдычная думка». Я ўзяў гэтага сьведку, якога мы ня маем ніякае падставы западозрыць у аднабокасьці да Кастрычнікавае рэвалюцыі, якога мы ня маем ніякае падставы западозрыць у перапавялічэньні таго, што адбылося. Мне здаецца, што ўражаньне чалавека, які 50 год пражыў пры адным ладзе, а потым дзесяць год пры другім, уражаньне такога чалавека,

пры параўнанні гэтых дзвюх сыхстэм у галіне культурных зьмен, зьяўляецца надзвычайна каштоўным і паказальным.

Трэба кожнаму зразумець, што ўсе гэтыя зьмены да лепшага і пастаноўка самой праблемы культурнага будаўніцтва сталі магчымы толькі на аснове Кастрычнікавае рэвалюцыі. Ня трэба нам шукаць гісторыю нашага культурнага ўздыму ў эпасе Стэфана Баторыя, як гэта робіць адна кніга, выданая БДУ (ды яшчэ прысьвечаная Х-годзьдзю Кастрычніка!). Ня трэба шукаць гісторыі разьвіцьця нашай беларускай культуры ў езуіцкай акадэміі, якая была створана 400 год таму назад, як гэта некаторыя прабуюць рабіць. Ня ў гэтым справа. Езуіцкая акадэмія або езуіцкая колегія XVI веку была створана для арганізацыі прыгнечаньня шырокіх мас працоўных, а зусім не для ўздыму культуры гэтых мас. Езуіцкія школы ў Вільні былі створаны для таго, каб стварыць культурны кадр прыгнятальнікаў, для таго, каб стварыць культурны (пасярэднявяковаму) кадр, які па магчымасьці больш выціснуў-бы сокаў з працоўных мас Беларусі для рымскага папы і ўсіх яго сьвятых і духоўных прыхільнікаў. Ня тут знаходзіцца пачатак вытокі культурнага ўздыму. У Кастрычнікавую рэвалюцыю якраз зняты ўсе тыя вучоныя з езуіцкае акадэміі і ліцэяў, знята тая эксплёататарская зграя, якая была створана мінулай культуры, якая мела ў дзесяткі разоў больш ведаў у галіне прыроды і культурных ~~навычак~~, ~~чым мы~~. Зьняцьцё гэтай верхавінкі дало нам магчымасьць шырока паставіць пытаньне аб культурнай рэвалюцыі, і ~~таму~~ я лічу досыць рызыкаўным той ~~факт, што некаторыя~~ вельмі вучоныя людзі пачынаюць ~~свае прысьвечаньні~~ Кастрычнікавай рэвалюцыі і нашай культуры са... Стэфана Баторыя.

Таварышы, соцыялізм не абраз, які можна павесіць у кутку і якому трэба маліцца, соцыялізм ня ёсьць нешта такое, на што можна глядзець толькі здалёк, соцыялізм ня ёсьць нешта такое, што даецца ў рукі ў гатовым выглядзе, у закончанай форме. Соцыялізм можна заваяваць толькі ў крывавым, цяжкім і ўпартым змаганьні. Толькі праходзячы праз бруд і нячystоты, перамагаючы ўсё гэта, можна дайсьці да поўнага соцыялістычнага грамадзтва. Гэта задача перад намі стаіць. Мы ад нашай някультурнасьці,

дзікасьці, азіятчыны павінны выбавіцца, павінны вырвацца у цяжкім змаганьні. Многім з нас прыходзіцца браць на сябе надзвычайна цяжкую чорную работу. Мы яе бярэм, мы павінны браць, таму што ў справе соцыялізму ўсякую чорную работу трэба выконваць, і толькі ачышчанымі ад усякага бруду, ад азіятчыны, ад дзікасьці, прайшоўшы праз гэты этап цвёрдым крокам, можна дайсьці да поўнага соцыялістычнага грамадства.

Першачарговай і асноўнай задачай зьяўляецца наш уплыў на прыроду, арганізацыя прыродных сіл так, каб яны далі ўсе магчымасьці для вызваленьня нашага часу для культурнае работы. Зразумела, уплываючы на прыроду ў змаганьні за палепшаньне эканомічнага становішча, мы ўплываем самі на сябе. Мы перабудоўваем саміх сябе, мы самі робімся інакшымі. Націск на прыроду, перабудова нашай эканомікі і народнай гаспадаркі ёсьць адначасова і перабудова грамадства, ёсьць адначасова перабудова таго асяродзішча, у якім мы знаходзімся. Але ўплыў на прыроду немагчымы без тэхнічных ведаў і ведаў прыроды. Першабытны чалавек павінен быў навучыцца да кія прывязваць камень, каб першы раз уплываць на прыроду. Зараз гэтай элемэтарнай навуцы далёка невыстарчальна. Зараз мы пераступілі на 100 тысяч міль наперад ад таго часу, зараз нам патрэбна значна большае для ўплыву на прыроду.

Патрэбна пэўная тэхніка, патрэбны веды, прытым ня толькі аднэй верхавінкі, ня толькі аднаго камскладу нашае народнае гаспадаркі. Гэта ~~задача~~ сама па сабе перад намі стаіць—стварэньне ~~каманды~~ ~~кадру~~ нашай тэхнічнай інтэлігенцыі. Бліжэйшай і будучай задачай, якая перад намі стаіць у гэтай галіне, зьяўляецца ўкараненьне ведаў у гушчы мас. Нам трэба ісьці ўсё далей і далей, перавучаць і давуучаць нашага пэдагога, доктара, агронома і г. д. на апошніх дасягненьнях тэхнікі і навукі. Але гэтага мала, мы павінны сказаць, што рацыяналізацыя прамысловасьці, інтэнсыфікацыя сельскае гаспадаркі немагчымы без павялічэньня тэхнічнага ўзроўню нашых агрономічных кадраў, з аднаго боку, а з другога—немагчымы без узьняцьця ўзроўню самых шырокіх мас, якія прымаюць удзел у гэтай справе. Наш лад адрозьніваецца ад усякага іншага ладу

тым, што ў нас камандзір у прамысловасьці, у сельскай гаспадарцы не зьяўляецца сам па сабе рашаючай сілай. Наш лад адрозьніваецца ад усякага ладу тым, што наш камандзір зьяўляецца толькі спэцыялістам—найбольш кваліфікаваным, а ўсё апіраецца на самадзейнасьць і ініцыятыву самых шырокіх мас. Гэта дае магчымасьць разгортваньню шырокі хплянаў, але гэта ў той-жа самы час патрабуе, каб з усёй сілай было пастаўлена пытаньне аб падняцьці культурнага ўзроўню і ўкараненьні тэхнікі і агрыкультурных ведаў у гушччу масы, якая ўся зьяўляецца арганізатарам новага ладу, якая ўся ўплывае на прыроду для таго, каб стварыць новыя матэрыяльныя ўмовы ў нашай гаспадарцы, і якая, разам з тым, усведамляе новыя культурныя навывчкі. Індустрыялізацыя ёсьць сынонім перабудовы ўсяе народнае гаспадаркі на новы лад, сынонім ўзьняцьця самых шырокіх мас на большую ступень дабрабыту, сынонім таго, што мы перастаем быць краінай адсталай і захудалай, што мы раўняемся з перадавымі эўропэйскімі краінамі. Індустрыялізацыя азначае культурную рэвалюцыю ва ўсёй краіне.

Гэта задача вялізнейшай культурнай важнасьці. XV зьезд нашай партыі сказаў, што гэту задачу—уздыму самых шырокіх мас для вырашэньня нашых эканомічных задач—нам трэба зараз паставіць, як адну з важнейшых задач, і што для вывучэньня апошніх дасягненьняў у галіне тэхнікі мы не павінны ішкадаваць ні сродкаў, ні людзей. Калі мы эканоміку з месца ня зрушым, дык, зразумела, ніякія высокія культурныя пляны ажыццявіць ня зможам. Трэба, такім чынам, разьвіваць індустрыялізацыю краіны, адрываць адусюль, што можна, для таго, каб вырашыць гэту важнейшую задачу.

Я гаварыў ужо аб коопэраваньні сялянства, зазначаў, што толькі гэты шлях ёсьць адзіны для сялян, шлях бяз мук і пакуты, без распаду сялянскіх гаспадарак, без пакутнай пролетарызацыі і абядненьня сялян. Мы былі-б апошнімі дурнямі, калі-б казалі, што сялянскія гаспадаркі павінны заставацца такімі-ж распыленымі на векі-вечныя. Мы не стаім на тым пункце гледжаньня, што можна консэрваваць прадзедаўскія забабоны, нашу саху, аб якой зараз так многа гавораць. Мы рашуча супроць таго, каб нашаму ся-

лянству пасоўвацца праз абядненьне, праз тыя шляхі, якія былі яму шырока адкрыты пры капіталістычнай гаспадарцы, г. зн. полярызацыя сялянскіх гаспадарак у бок кулака, у бок галечы. Мы павінны знайсці для сялян шлях да соцыялізму, шлях да буйной гаспадаркі, пастаўленай на апошнім слове тэхнікі. Гэты шлях—коопэрацыя, і ён патрабуе культурнай рэвалюцыі.

Бачыце, таварышы, калі мы так ставім задачу аб культурнай рэвалюцыі, мы павінны сказаць, што культурная рэвалюцыя ёсць складальная частка задачы соцыялістычнага будаўніцтва ў нашай краіне. У вырашэньні гэтай праблемы соцыялізму вырашаецца і праблема культурнае рэвалюцыі. Пытаньне аб культурнай арганізацыі мас, культурнага ўздыму іх у эпоху соцыялізму трэба паставіць, як асобную задачу, якая ні ў якім выпадку ня можа быць выпушчана з відоку. Іменна таму пытаньне аб культурнай рэвалюцыі ў нашай пастаноўцы ставіцца, як асобная задача. Нельга тут толькі гаварыць, што «эканоміка перш за ўсё». Трэба мобілізаваць зараз усё грамадства для культурнага ўздыму мас, трэба зараз максимум увагі звярнуць на гэту справу, трэба, каб ня толькі дзяржава прымала ўдзел у гэтай справе: мы павінны апірацца на шырокую грамадзкасьць, шырокую ініцыятыву самых шырокіх мас. На эканамічны дэтэрмінізм пакладацца нельга, гэта было-б памылкаю, гэта прывяло-б да таго, што мы не маглі-б зжыць нашу накультурнасьць пры нашым тэмпе будаўніцтва і яна магла-б стаць пасьмешышчам для апошняга. Культурная рэвалюцыя, зразумела, ня ёсць праца аднаго дня. Культурная рэвалюцыя, таварышы, ёсць клясавое змаганьне. У гэтым клясавым змаганьні нам трэба перамагчы нашага ворага—буржуазію культурнымі метадамі, стаць мацней за буржуазію, аўладаць тымі метадамі, якімі карысталася і карыстаецца буржуазія, і ісьці далей, уводзячы лепшую тэхніку і культуру. Мы гэту зброю, гэту культурную зброю павінны заваяваць.

Трэба сказаць, што мы маем у цяперашніх умовах абстаноўку, калі некаторыя варожыя нам клясавыя сілы ажывіліся, калі яны прабуюць аформіць сваю ідэолёгію, прабуюць адхіліць нас ад гэтага шляху, адарваць хоць-бы мі-

зэрную кучку ў горадзе і вёсцы і павесці па іншым шляху. Мы павінны вытруціць з таго ідэявага багажу, які мы прынялі ад мінулага, усе чужыя нам элементы, якія перашкаджаюць будаваць сацыялізм у нашай краіне. Наша зброя— масавасць. Толькі ўзняўцем самых шырокіх мас, толькі работаю для самых шырокіх мас, толькі работаю ў самых шырокіх масах мы можам вырашыць нашу задачу.

Якія пытаньні перад намі тут стаяць? Першая праблема—гэта знішчэньне разрыву паміж горадам і вёскаю. Важнейшая праблема, якая можа быць вырашана не ў адзін год. Два-тры дзесяцігодзьдзі павінны прайсці перш, чым мы гэту праблему вырашым. Гэта праблема павінна быць пастаўлена адкрыта і ясна перад намі. Чым яна вырашаецца? Папершае, збліжэньнем жыцьцёвага ўзроўню гораду і вёскі, падругое, уцягненьнем вёскі ў рэчышча савецкага будаўніцтва праз коопэрацыю, патрэцае, самай шырокай культурнай работай сярод сялянскіх мас. Мне прыходзілася нядаўна ў газэце выказацца па пытаньнях культурнае рэвалюцыі. Я там павінен быў сказаць, што, перш за ўсё, пытаньне культурнай рэвалюцыі ёсьць пытаньне ўздыму сялянскае масы, што гэта ёсьць, перш за ўсё, пытаньне сялянскае. Мы зможам падняць узровень нашае сялянскае гаспадаркі, калі мы інакш арганізуем нашы сялянскія гаспадаркі—больш культурна. Я падаў тады два прыклады. Адзін прыклад з мясам. Мы—краіна, у якой жывёлагадоўля адыгрывае буйнейшую ролю, павінны зараз констатаваць, што наша скаціна надзвычайна дрэннае якасьці, што нашы пляны на зьмену пароды жывёлы разьлічаны на вельмі доўгія тэрміны.

Я падаў другі прыклад—пра ільняводзтва. Я павінен быў констатаваць той факт, што мы, вытвараючы ў цэлым радзе раёнаў значную колькасьць ільну для таго, каб даць магчымасьць Віцебскай фабрыцы «Дзьвіна» вырабляць палатно, павінны прывозіць лён для палепшаньня асортывэнту з Пскоўскае акругі і зьмешваць яго з беларускім для таго, каб палепшыць якасьць прадукцыі. Простая задача, элементарнейшая задача, але вырашэньне раду такіх простых задач прыводзіць да вырашэньня пытаньня аб збліжэньні жыцьцёвага ўзроўню гораду з вёскай. Так вырашаецца пытаньне аб культурным уздыме шырокіх мас.

Проблема культурнай рэвалюцыі ёсць, перш за ўсё, проблема сялянская, проблема нашага адсталася, малакультурнага селяніна. Для таго, каб падцягнуць гэтых адсталых малакультурных сялян, патрэбна, перш за ўсё, пісьменнасць. Трэба, перш за ўсё, стварыць умовы для таго, каб элементарная кніга і брошура дайшлі да самых шырокіх мас сялянства; гэта вырашае пытанне, а ня што-небудзь іншае. Як у нас стаіць справа ў гэтых адносінах? Мы павінны сказаць, што ў нас справа ліквідацыі няпісьменнасці сярод дарослага насельніцтва вельмі кепска пастаўлена. У нас ёсць тэа «Прэч няпісьменнасць». Я пытаю на вашым сходзе, што робіць гэта таварыства? Памойму, яно нагадвае тую вавёрку, якая круціцца ў коле і думае, што яна справу робіць. Аб усякай рабоце мы можам меркаваць на яе выніках, а вынікі работы таварыства «Прэч няпісьменнасць» — мізэрныя. Тут мае месца пэўны настрой, што, моў, дарослых ня варта навучаць, чалавек вырас няпісьменным, няхай ужо такім і памрэ. Таварышы, гэта «тэорыя» на выміраньне дарослага насельніцтва павінна быць адкінута. (Сьмех). Мы з вамі ня хочам паміраць і думаем, што сотні тысяч людзей за гэтай сьцяной таксама ня хочуць паміраць. Плянаў «на выміраньне няпісьменных» мы будаваць не павінны, таму гэта тэорыя павінна быць адкінута і таварыства «Прэч няпісьменнасць» павінна быць так арганізавана, каб вырашчыць гэту вялізнейшую задачу. Цяперашні тэмп гэтай работы нас задаволіць ня можа, ён зьяўляецца нікуды ня вартым, разлічан на нядбайнасць, на мяшчанства, на нашу векавую адсталасць і някультурнасць. Ад яго нам трэба адмовіцца.

З гэтай задачай звязана і другая: аб прасуваньні элементарнае кнігі і брошур у масы. Што ў нас зроблена ў гэтых адносінах? Ці ўсё мы зрабілі, што трэба? Ці ўсё зрабіла сельская інтэлігенцыя для таго, каб прасунуць элементарную кнігу і брошурку ў масы? Далёка ня ўсё зроблена. Зараз селяніну не патрэбна вялікая штодзённая газэта, яму патрэбна элементарнейшая газэта. І тут нашы самыя простыя газэткі адыгрываюць буйнейшую ролю, чым усе часопісі эўропэйскага маштабу, якія мы маем. Праз гэтыя га-

зэты мы наблізім масу да культуры, а зусім не праз вершы, нават вершы высокай каштоўнасці. Не хачу, каб мяне зразумелі, што я выступаю супроць поэтаў. Я вельмі цаню поэтаў, але справа ня ў гэтым. Справа ў тым, як ідзе ўздым мас, як размяркоўваецца газета і кніга. Я павінен сказаць, што я крычу на гэту тэму больш 2-х месяцаў. Няма ніводнага сходу, дзе-б я ня крычаў аб гэтым, наколькі ў мяне хапае горла.

Павінен сказаць, што летась у нас было змяняццё тыражу нашых газет. Сёння ў мяне раницою былі два рэдактары: адзін кажа, што ў яго чатыры тысячы новых падпісчыкаў на 1 лютага, другі кажа, што ў яго дзеве тысячы новых падпісчыкаў. Можна быць яны заўтра крыху скінуць, няхай у абодвух разам будзе тры-чатыры тысячы новых падпісчыкаў, але і гэта ёсць ужо вялікая культурная справа, гэта варта многага. Я пытаю: што ў нас пасур'ёзнаму зроблена ўсёй нашай сельскай інтэлігенцыяй, усімі намі ў гэтай галіне? Будзем гаварыць ня толькі аб сельскай інтэлігенцыі, але і аб гарадзкой,—што зроблена ў гэтай галіне? Вельмі добрыя пажаданні, гутаркі аб тым, што культуру трэба ўкараніць у масы, выдаваць добрыя кніжкі і ўсякія такія душазбаўчыя гутаркі, а справы няма. Справа вымяраецца лічбамі, а гэтага і мала. Праблема стаіць так, што праз гэту элементарнейшую справу мы можам падыйсці да больш высокіх задач. Мы гаворым шмат аб будаўніцтве беларускай культуры—задачы першачарговай важнасці для нашае краіны, рашаючай задачы для развіцця нашае краіны, але дзе-ж, так сказаць, ляжыць фундамент гэтай культуры? Ён ляжыць у тым селяніне, які сёння няпільны, але які павінен стаць пісьменным як-бы там ні было. Мы павінны стварыць умовы, каб ён чытаў газеты і кнігі калі ня ў гэтым годзе, дык, прынамсі, у будучым годзе. Трэба пакласці вялізнейшыя сілы для гэтага, і тады мы праблему вырашым. Іншага выхаду няма. За газетай і элементарнейшай брошуркай пойдзе сур'ёзная брошура на надзённую політычную тэму, а за ёю пойдзе мастацкая літаратура і навука на мове самых шырокіх мас. Сярод тых пластоў, якія атрымліваюць добрую асвету ў школах, бу-

дзе адваротны процэс—ад мастацкай літаратуры да політычнай брошюры. Вось, таварышы, тая праблема, якую я назваў, згодна рэзолюцыі XV зьезду, праблемай зьнішчэньня разрыву паміж горадам і вёскаю. Яна павінна быць вырашана і ў галіне эканомічнай і ў галіне культурнай, гэта задача разьлічана на доўгі пэрыод і патрабуе для яе вырашэньня ўдзелу кожнага з нас сёньня.

Другая праблема—праблема перавыхаваньня нашых кадраў. Кадр нашых працаўнікоў мае ўсе недахваты мінулага: малую ініцыятыўнасьць, пасыўнасьць. А мы гаворым, што нам патрэбен тып новага чалавека, нам патрэбен тып «амэрыканскіх золаташукальнікаў», тып тых людзей, якія ідуць, рызыкуючы ўсім для таго, каб дабіцца мэты. Нам гэты тып людзей зараз патрэбен: людзей дзельных і энэргічных. Нам трэба гэта зрабіць шляхам перавыхаваньня нашых кадраў, шляхам уцягненьня ў актыўную работу новых мас пролетарыяту і бяднейшых сялян, гэтым вырашаецца і задача аб бюрократызме.

Бюрократызм—гэта агідная балячка нашага мінулага. Ён ня можа быць зьнішчаны толькі мэханічнымі мерамі, бо гэта ёсьць рэшткі нашай някультурнасьці, нашай адсталасьці. Культурная работа, уцягненьне людзей не папсаваных старым апаратам, уцягненьне маладняка, прайшоўшага нашу школу, вырашана ў гады Кастрычнікавае рэвалюцыі, які зьяўляецца больш гібкім, чым старыя чыноўнікі, уцягненьне нашага рабочага, які разумее і ведае патрэбы сваёй клясы, уцягненьне вясковага бедняка на больш высокі культурны ўзровень—вырашаны гэту задачу. Мы карыстаемся ў цэлым радзе галін нашас гаспадарчае работы кадрам, створаным пры царызме, створаным зусім для іншае мэты, які нашу клясавую політыку ў адносінах да сялянства зразумець ня можа.

Возьмем, напрыклад, нашу лясную справу. На каго мы там апіраемся? Мы апіраемся на старых лесапрамыслоўцаў, або на тых, хто працаваў у старых лесапрамыслоўцаў. Яны ня могуць панаашаму падыходзіць да сялян, ня могуць адрозьніць кулака ад бедняка. Нашай важнейшай задачай зьяўляецца—стварэньне новага тыпу энэргічнага, дзелавага чалавека.

Трэцяя праблема—праблема нацыянальнай рэспублікі, ускраіннай Саюзнай рэспублікі. Што нам трэба тут рабіць? Тут трэба больш шпаркім тэмпам разьвіваць эканоміку і культуру. Так сказаў XV зьезд. Гэта задача патрабуе і матэрыяльных сродкаў, сіл і энэргіі. Мы павінны максимум таго, што мы можам зрабіць,—зрабіць, каб дабіцца большага тэмпу, ня глядзячы на тое, што ўнутраныя сілы ў нас малыя, што наша эканоміка гнілая, што мы займаем у эўропэйскай частцы Саюзу апошнія месца па конструкцыі нашае эканомікі. Тэмп, намечаны зараз у нас, павінен быць і будзе большым, чым па ўсім Саюзе. Але, зразумела, гэты тэмп для нас зусім невыстарчальны. Чаму? Таму, што перад намі, апрача агульных задач, стаіць яшчэ цэлы рад іншых задач.

Пытаньне аб будаўніцтве нацыянальнай культуры патрабуе дадатковых сродкаў. Я гэтымі днямі праглядзеў адну вельмі цікавую бібліяграфічную кнігу, дзе зазначаецца пахаджэньне культуры. Гэта кніга—«Областные культурные гнезда». Я павінен сказаць, што мы ў гэтай культуры мінулага былі адным з слабых краёвых цэнтраў. У стары, царскі час гэта было зусім зразумела, паколькі культурнага ўздыму мясцовых нацыянальнасьцяў, культурнага ўздыму беларусаў і яўрэяў ня было.

Нам патрэбна яшчэ «першапачатковае накапленьне», а гэта патрабуе дадатковых сродкаў. Гэта мы павінны падкрэсьліць. Я ня буду сьціскацца асабліва на праблемах нацыянальнай культуры. У гэтай сувязі пазначу толькі на два моманты. Асноўным і рашаючым зараз зьяўляецца набліжэньне да гэтай культуры самых шырокіх мас, выяўленьне гэтай культуры з таго вузкага кола, у якім яна, на вялікі жаль, пакуль што знаходзіцца.

Наступная агульная праблема, якая перад намі стаіць, нават не праблема, бо часткова яна вырашаецца,—гэта павялічэньне ролі навукі і тэхнікі. Я кажу ня толькі аб уздыме навукі і тэхнікі ў нашай краіне, ня толькі аб дасьледчай рабоце, але і аб тым, каб паставіць задачу аб павялічэньні ролі навукі і тэхнікі ва ўсёй нашай рабоце. Я гаварыў ужо аб падняцьці ўзроўню культуры і тэхнікі ўзроўню нашага інжынэрна-агрономічнага кадру. Я павінен сказаць, што

нам трэба гэту задачу паставіць у адносінах да ўсіх груп нашых працаўнікоў, у адносінах да ўсіх без выключэння груп. Што мы часта бачым? Мы бачым такі малюнак, што нават буйныя вельмі адказныя працаўнікі, якія выконваюць пэўную культурна-політычную работу, ня чытаюць і ня ведаюць таго, што ў іх галіне зроблена, хоць-бы ў Савецкім Саюзе. Гэта нікуды ня варты. Зразумела, у гэтай справе перад намі стаяць буйныя перашкоды, але для таго, каб рабіць справу, нам трэба гэтыя перашкоды перамагчы.

Апошняе пытаньне—аб ролі нашых інтэлігенцкіх кадраў. Пытаньне гэта пастаўлена XV зьездам востра. Агульная роля інтэлігенцыі не падлягае ніякаму сумненьню, а ў пэрыод культурнага ўздыму і культурнай рэвалюцыі гэта роля вырастае. Трэба зараз паставіць задачу аб павышэньні агульнай актыўнасьці шырокіх мас савецкае інтэлігенцыі. Трэба, каб савецкая інтэлігенцыя гэту задачу вырашыла: ні адна з тых задач, аб якіх я гаварыў, ня можа быць вырашана аднымі дзяржаўнымі органамі, усе гэтыя задачы патрабуюць самага шырокага ўдзелу ўсіх тых сіл, якія пасумленнаму, пасапраўднаму хочуць соцыялістычнае перабудовы нашае краіны, хочуць працаваць на дабрабыт нашае краіны, на дабрабыт шырокіх працоўных мас. Толькі гэтым шляхам можна ісьці да соцыялізму, усякі іншы шлях, усякае ўхіленьне ад гэтага шляху было-б вялізарнейшым ударам па масах, было-б нашым адступленьнем назад. Я не магу зараз спэцыяльна на якой-небудзь праграме. Зазначу хоць-бы на такую сфэру дзейнасьці, як змаганьне за пісьменнасьць мас, за кнігу масам, за тэхніку масам, як змаганьне за элементарнейшыя культурныя набыткі, як змаганьне супроць дзікасьці ў адносінах чалавека да чалавека. Гэта ўжо цэлы рад проблем, цэлы рад вузлоў, якія трэба разьвязаць. Трэба перабудаваць быт, павесьці змаганьне супроць невуцтва, супроць п'янства, супроць бруду, нечыстаты,—гэта буйнейшая задача, якая перад намі стаіць, праз якую да соцыялізму нельга пераскочыць.

Павінен яшчэ зазначыць у гэтай сувязі на ролю такіх арганізацый, як комсамол, жаночыя аб'яднаньні і г. д. Гэтымі днямі я праглядзеў некалькі дзесяткаў газэтных нумароў і здзівіўся тэй нячувана дробнай рабоце, якая

ў гэтых адносінах ідзе, як моладзь займаецца правядзеньнем элементарных вестак у вёску: організацыя паказальных па-лёў і г. д., як моладзь падымае вёску, як яна зьвязвае вёску з коопэрацыяй, як перад намі ставіць новыя задачы, які новы струмень уносіць жанчына на агульных сходах і г. д. Гэтыя організацыі павінны адыграць вялікую ролю.

Таварышы, мы маем вялізнейшыя задачы перад сабою. Нам трэба перарабіць усю нашу грамадзкасьць, нам трэба пабудаваць новую эканоміку, мала таго, нам трэба гэту эканоміку пабудаваць на новых соцыялістычных пачатках. Мала таго, нам трэба перарабіць самога чалавека, стварыць культурныя ўмовы для чалавечага існаваньня. Маркс казаў, што чалавек у рэволюцыйным змаганьні змагаецца за будаўніцтва новага грамадства. Перарабляючы грамадства, ён перарабляе сябе, стварае новае пакаленьне людзей, якія думаюць пановаму, пановаму арыентуюцца, пановаму жывуць, больш пачалавечаму, чым старое пакаленьне. Нам трэба павесьці рашучае змаганьне за новага чалавека, за новыя ўмовы: нам трэба павесьці рашучае змаганьне з усімі перажыткамі мінулага. Яшчэ часта буржуазнае асьляпленьне не дазваляе многім бачыць шляхоў нашага разьвіцьця, не дазваляе прыкмеціць гэтыя справільныя шляхі. Буржуазнае асьляпленьне выклікае яшчэ чыста палекі падыход да справы, калі гутарка ідзе, перш за ўсё, аб усякіх верхавінных дасягненьнях для вузкай групы інтэлігенцыі. Гэта група менш за ўсё вырашае. Яна вырашае пытаньні тады, калі ўдзельнічае ў вялізарнай справе будыму шырокіх мас.

Таварышы, ~~заганчваючы~~ ~~паўтараю~~, што ўсе задачы, якія стаяць перад кожным з нас у паасобку, зьяўляюцца элементарнейшымі і прасьцейшымі задачамі. Я тут не гаварыў ні аб якіх высокіх справах, якія былі-б недасяжнымі каму-небудзь з прысутных, я ня высоўваў ніякіх высокіх тэорый, ніякіх высокіх матэрыяў. Мы паставілі рад прасьцейшых задач, аб якіх ня думаць у сучасны момант было-б злачынствам, міма якіх прайсьці зараз нельга. У справу культурнай рэволюцыі павінны быць уцягнуты самыя шырокія масы нашае краіны, толькі гэтым мы забясьпечым наш посьпех. Нам трэба організаваць самыя шырокія масы ў бок перамогі нашае адсталасьці, дзікасьці і азіятычын;

нам трэба зрабіць пісьменнымі самыя шырокія масы рабочых і сялян; нам трэба накіраваць усю нашу эканоміку, усе нашы сілы для таго, каб каменчык за каменчыкам будаваць вялікі будынак соцыялістычнай культуры. Гэта задача вялізнейшая, гэта адна з складальных частак задачы пабудовы новага соцыялістычнага грамадства ў нашай краіне, таго грамадства, у якім ня будзе прыгнечання, у якім будзе жыць новы, свабодны, моцны чалавек. (Воплескі).

КУЛЬТУРА І КУЛЬТУРНИЦТВА

(„Крызіс савецкай культуры“ або шырокае наступленне на фронце культуры)

На адным вельмі адказным сходзе куніістых (у Куніістичнай акадэміі) тав. Прэображэнскім была кінута фраза аб «крызісе савецкай культуры», якую ён там-жа прабаваў угрунтаваць цэлым шэрагам тэорытычных довадаў.

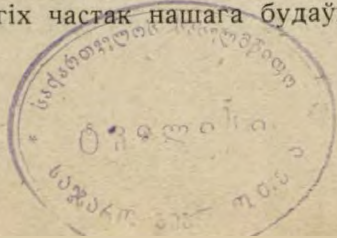
Нам здаецца, што на гэтую фразу, нават калі-б яна была кінута выпадкова, нам трэба звярнуць сур'ёзную ўвагу. Але яна далёка не выпадковая. Яна з лёгічнай няўхільнасьцю вынікае з эканамічнай тэорыі тав. Прэображэнскага і з усёй той сыстэмы поглядаў, што лічыць пагібелным для соцыялістычнага будаўніцтва тэмп, якім мы будзем нашу прамысловасьць. Яна «дае» лёгка адказ на пытаньне аб прычынах, так званых «упадачных» зьяў сярод моладзі. Ускладаючы віну на «крызіс савецкай культуры», яна вельмі «выгодна» для дробнабуржуазных і буржуазных пісьменьнікаў тлумачыць іх паварот уніва, да нывага мастацтва, да старых форм.

Таму аднэй фразы аб крызісе савецкай культуры было-б досыць, каб нам заняцца пытаньні нашага культурнага росту. Але гэта ня фраза, не вымаўленьне ў слове, а тэорыя, цэлая тэорыя, аб якой нельга маўчаць.

Што значыць крызіс савецкай культуры? Гэта значыць паражэньне рабочае клясы на адным з самых важных і цяжкіх частках фронту змаганьня за соцыялізм.

Ці ёсьць у нас такі крызіс? Не. Ці ёсьць у нас застоі культурнага росту? Таксама не. Ці не адстаем мы ў культурным будаўніцтве ад другіх частак нашага будаўніцтва?

3. За культурную рэвалюцыю.

Гэта пытаньне, на якое мы павінны знайсці адказ у канкрэтных даных нашага дзяржаўнага бюджэту і ў агульнакультурным росьце рабочае клясы. У гэтым трэба разабрацца.

Чым вырашаецца пытаньне аб культурнай рэвалюцыі ў нашай краіне?

Пытаньне аб культурнай рэвалюцыі, у першую чаргу, вырашаецца індустрыяльна-тэхнічным пераабсталяваньнем нашай краіны, ростам яе соцыялістычнай прамысловасьці, рацыяналізацыяй і патамленьнем вытворчасці, уздымам, тэхнічным удасканаленьнем і коопэраваньнем сялянскае гаспадаркі. Наша політычная сыстэма—сыстэма дыктатуры пролетарыяту—ёсьць тая патрэбная прадпасылка, якая дае магчымасьць значна шпарчэй прасувацца па шляху культуры і цывілізацыі, прытым на новых, соцыялістычных пачатках. Кастрычнікавая рэвалюцыя, згрупаваўшы ўсю буйную прамысловасьць у руках дзяржавы, згрупаваўшы ў руках дзяржавы банкі, крэдыт і монополію замежнага гандлю, даўшы магчымасьць індустрыялізаваць краіну, тым самым забясьпечвае нам магчымасьць падняцца на патрэбную для соцыялістычнага грамадства ступень культуры і цывілізацыі. Яна забясьпечвае магчымасьць больш шпаркім ~~тэмпам~~, чым гэта было ў капіталістычных краінах, ~~дайсці да~~ ~~вяршынь~~ сучаснай тэхнікі і культуры, ~~дагнаць і абмінуць~~ ~~перадавыя~~ культурныя краіны, што астаюцца ~~пры~~ ~~капіталістычным~~ спосабе вытворчасці. Кіруючая ~~роля~~ ~~проля~~ ~~пролетарыяту~~, які будзе сваю камуністычную праграму і тактыку на дасягненьнях навукі і матэрыялістычным разуменьні зьяў грамадзкага жыцця і прыроды, ёсьць самы вялікі фактар культуры. Кіруючая ~~роля~~ партыі, індустрыялізацыя, савецкая ўлада—гэта тры сілы, якія дзейнічаюць супольна і перабудоўваюць адносіны людзей на больш рацыянальных соцыялістычных пачатках. Ухіліўшы бога і боскую мораль, ухіліўшы ўсякую метафізычную аўторытарнасьць і магію, прыцягваючы навуку і мастацтва да выкананьня нашых політычных мэт, мы ствараем усе ўмовы для шпаркага тэхнічнага і куль-

турнага ўздыму, для кунуністычнага перавыхавання народу.

Кіраўнічая роля ў культурнай рэвалюцыі належыць індустрыялізацыі і тэхнічнаму пераабсталяванню народнае гаспадаркі. Гэта ёсць тэхнічна-культурнае выяўленьне кіраўнічай ролі рабочае клясы. Азначыўшы гэта—мы разьвязваем пытаньне аб суадносінах рабочае клясы ды інтэлігенцыі і аб суадносінах выдаткаў на капітальнае прамысловае будаўніцтва ды асьвету. Толькі рабочая кляса, ня гледзячы на тое, што яна малакультурная, можа быць кіраўнічай сілай у культурнай рэвалюцыі. У культурнай рэвалюцыі, таксама як і ў політычнай, наперадзе не інтэлігенцыя, а рабочая кляса. Менавіта гэта стварае сапраўдную, практычную, рэальную пастаноўку пытаньня аб культурнай рэвалюцыі. І шлях культурнай рэвалюцыі: спачатку заваяваньне і замацаваньне савецкай улады, потым уздым культуры шляхам тэхнічнага ды індустрыяльнага пераабсталяваньня краіны.

Гэтай пастаноўкай мы кіраваліся на працягу ўсёй нашай рэвалюцыі.

Калі ворагі савецкае ўлады зьменшавікоў, рускіх і замежных, выступаючы проці нашай сьціжальна-палітыкі, гаварылі, што ў нашай краіне для будовы сьціжальна-лізму няма патрэбнай тэхнікі і культуры (Суханаў, Бауэр), дык паміж намі спрэчка ішла зусім не пра адэнку ўзроўню нашай тэхнікі і культуры, а пра тое, ці патрэбна нам «высьпяваць» паменшавічку для сьціжальна-лізму ў рамках капіталістычных вытворчых адносін, дарасьці, у рамках капіталізму, да сучаснага эўропэйскага ўзроўню тэхнікі і культуры, ці мы можам не чакаць, пакуль мы «высьпеем» і дарасьцем, можам пачаць з другога канца і, скарыстаўшы «поўную беспараднасьць становішча», што створана сусьветнай вайной і якая «ўдзесьцярае сілы рабочых і сялян».

«...пачаць спачатку з заваёвы рэвалюцыйным парадкам прадпасылак для гэтага пэўнага (культурнага) узроўню, а потым ужо на падставе рабоча-сялянскай улады і савецкага ладу рушыцца да гаваняць іншых народаў». (Н. Ленін, т. XVIII, ч. 2, стар. 119).

Мы прызналі, што культурна і тэхнічна адсталы народ, пры напуржанні ўсіх сваіх сіл, можа ня толькі перамагчы сваіх ворагаў на полі бойкі, але можа на шляхох соцыялістычнага будаўніцтва перамагчы сваю ўласную малакультурнасьць, малаарганізаванасьць і тэхнічную адсталасьць свае краіны. Рабочая кляса Расіі магла ўзяць дзяржаўную ўладу ў свае рукі і пачаць будаўніцтва соцыялізму ня толькі таму, што буржуазія ў нашай краіне была слабою, але, перш за ўсё, таму, што разьвіццё вытворчых сіл Расіі да моманту Кастрычнікавай рэвалюцыі дасягла такое ступені, калі арганізацыя соцыялістычнай вытворчасці аб'ектыўна стала магчымай. А капіталістычная арганізацыя прамысловасці патрабуе адпаведнага ўзроўню культуры і тэхнікі і пэўнай ступені арганізаванасьці свайго долакопа—пролетарыяту.

Калі ў 1847 г., 80 год таму назад, Карл Маркс і Фрыдрых Энгельс у «Прынцыпах камунізму» і ў «Камуністычным маніфэсце» ставілі пытаньне аб соцыялістычнай рэвалюцыі і абграмаджанні сродкаў вытворчасці, то яны ня ставілі ніякіх дадатковых умоў па лініі культурнага ўзроўню і арганізаванасьці рабочае клясы. Але ў той-жа час яны неаднокраць падкрэсьлівалі, што той чалавечы матэрыял, які ў нас ёсьць, мае ўсе загань і недахопы старога грамадства, што патрэбна шмат часу для яго перавыхаваньня. Гэта прымушае дапуськаць, што яны лічылі магчымым пачаць ажыццяўленьне праграмы соцыялізму пры тагочасным узроўні культуры і арганізаванасьці рабочае клясы, не патрабуючы «высьпяваньня», не патрабуючы асобных па-заچارговых культурных мерапрыемстваў, а мяркуючы, што ў грамадзянскіх войнах і бойках народаў і ў будаўнічай працы пераробіцца сам чалавек. А ўзровень перадавых краін Эўропы ў 1848 г. ня быў вышэй сучаснага культурна-тэхнічнага ўзроўню СССР, а наадварот.

Але тут мы спатыкаемся з адным довадам, які цяпер падаецца некаторымі тэорэтыкамі.

Калі-б соцыялістычная рэвалюцыя пачалася 80 год таму назад у перадавых капіталістычных краінах, або калі-б яна цяпер пачалася ў Англіі, Нямеччыне ці Амэрыцы, дык мы мелі-б найвышэйшую форму вытворчых адносін у краінах.

якія маюць найвышэйшае разьвіцьцё вытворчых сіл данага часу. Няроўнамернасьць капіталістычнага разьвіцьця за апошнія 50 год высунула на перадавыя пазыцыі соцыялістычнай рэвалюцыі краіну тэхнічна і культурна адсталую, стварыла тую сваеасаблівасьць, што «ў выніку закону няроўнамернага разьвіцьця капіталізму» «атрымалася няроўнамернае дапасаваньне вытворчых адносін да вытворчых сіл» (Е. Прэображэнскі). Краіны з найвышэйшым разьвіцьцём вытворчых сіл (Амэрыка, Нямеччына, Англія) асталіся яшчэ пры больш адсталай форме вытворчых адносін, а краіна, параўнаўча адсталая, перайшла да вышэйшай формы, вытворчых адносін. Гэты парадокс, аднак, не азначае нічога іншага, як толькі тое, што вытворчыя сілы ва ўсіх капіталістычных краінах, у тым ліку і ў Расіі, ужо высьпелі для соцыялізму, што аб'ектыўныя прадпасылкі соцыялістычных вытворчых адносін ва ўсіх капіталістычных краінах ужо ёсьць у наяўнасьці.

Але гэтым «парадоксам» хочучь сказаць зусім іншае: хочучь сказаць, што перад намі труднасьць ня толькі ад таго, што мы мала культурныя, але яшчэ дадатковыя труднасьці ад таго, што мы менш культурныя, чым ангельцы, немцы, французы, што нам трэба ў звышэкстрымным парадку апырэджаць перадавыя культурныя народы, а гэта нам не па сіле. Гэтым хочучь падкрэсьліць нашу слабасьць у параўнаньні з перадавымі культурнымі народамі і некаторую незаконнасьць соцыялістычнага будаўніцтва ў нашай краіне.

Што-ж мы на гэта можам адказаць?

Раз даная ступень разьвіцьця вытворчых сіл стварыла ўмовы для захопу дзяржаўнай улады рабочай клясай і пачатку соцыялістычнага будаўніцтва, дык яе параўнаўча адсталасьць не стварае другіх новых труднасьцяў, апрача труднасьцяў ад нізкай тэхнікі і малой канцэнтрацыі рабочае клясы, што прыводзіць да параўнаўча меншай абароназдольнасьці рэвалюцыі. Культура ёсьць складніковая частка вытворчых сіл у шырокім разуменьні гэтага слова. У той-жа час яна ёсьць вытворнае гэтых вытворчых сіл у вузкім разуменьні слова. Кожнай данай ступені разьвіцьця вытвор-

874

ЦАНА 50 кап.

С полным текстом документа можно ознакомиться в библиотеке